

Кандуєв Д. В.,
аспірант кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

АНАЛІТИЧНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ОК «СХІД»)

ANALYTICALLY-LEGAL ANALYSIS OF OFFENCES OF THE PERFECT SERVICEMEN ARMED FORCES OF UKRAINE (ON EXAMPLE OF SOLDIERY PARTS OF OC „EAST”)

У статті узагальнено дані про вчинення правопорушень військовозобов'язаними ОК «Схід», здійснено аналіз чинного законодавства України про притягнення військових до дисциплінарної та адміністративної відповідальності та виявлено основні спірні моменти у розмежуванні цих видів відповідальності.

Ключові слова: військовослужбовці, правопорушення, ОК «Схід», адміністративні правопорушення, дисциплінарна відповідальність, адміністративна відповідальність.

В статье обобщены данные о совершении правонарушений военнообязанными ОК «Восток», осуществлен анализ действующего законодательства Украины о привлечении военных к дисциплинарной и административной ответственности и выявлены основные спорные моменты в разграничении данных видов ответственности.

Ключевые слова: военнослужащие, правонарушения, ОК «Восток», административные правонарушения, дисциплинарная ответственность, административная ответственность.

In the article the analysis of the offences given in relation to a feaisance is conducted liable for military service OK „East”, the analysis of current legislation of Ukraine is carried out about bringing in of soldiery to disciplinary and administrative responsibility, and basic debatable moments are educed in differentiation of these types of responsibility.

Key words: servicemen, offences, OC „East”, administrative crimes, disciplinary responsibility, administrative responsibility.

Актуальність теми. Події останніх років в Україні спонукають до численних реформувальних у державі, а особливо у військовій сфері. Збройні сили України в новітні часи прагнуть стати елітним військом, служба в якому буде високооплачуваною та престижною. Питання військової дисципліни є невід'ємною складовою успішного реформування цієї сфери. Але статистика свідчить зовсім про інше: серед військовослужбовців досить часті випадки зловживання алкоголем, дезертирства та більш серйозних злочинів пов'язаних з корупцією. Така ситуація зумовлена передусім недосконалістю та розбіжностями щодо визначення поняття «військовослужбовець» у чинному законодавстві України та досить м'яким, майже відсутнім покаранням за вчинені злочини.

Аналіз наукових публікацій. Різноманітні аспекти юридичної відповідальності військовослужбовців досліджувалися тією чи іншою мірою в працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед них можна виділити дослідження С.А. Авак'яна, Ю.П. Битяка, С.Н. Братуся, А.С. Булатова, В.Н. Дубровіна, А.О. Кондрашова, О.О. Косована, А.В. Кудашкіна, А.І. Стахова, В.Г. Стрекозова, М.С. Строговича, Р.Л. Хачатурова, С.О. Шапаренко, І.Б. Цимбаренка та ін.

Метою статті є аналіз основних статистичних даних щодо скоєних військовослужбовцями правопорушень, що тягнуть за собою адміністративну відповідальність (на прикладі військових частин ОК «Схід»).

Виклад основного матеріалу. Щодня в новинах ми чуємо про реформи та зростання дисципліни в

лавах Збройних сил України (далі – ЗСУ). Командування регулярно звітує про покращення морально-психологічного стану наших військових, виховної роботи серед військовозобов'язаних та зниження випадків порушення Дисциплінарного статуту ЗСУ та положень чинного законодавства. Проте «сухі» цифри статистики змушують звернути увагу на правопорушення, вчинені військовими, наприклад, вивезення військовослужбовцями зброї та боєприпасів із зони АТО та подальше збільшення небойових втрат внаслідок нещасних випадків та вживання спиртних напоїв. Так, наприклад, за останній тиждень травня 2016 року у військових частинах та установах оперативного командування «Схід» зафіксовано 2 злочини (53 омбр, 93 омбр) та 2 події (17 отбр, 53 омбр).

У цілому за оперативними даними КСВ ЗСУ у військах ОК «Схід» за перші п'ять місяців 2016 року скоєно 207 правопорушень (коефіцієнт на 1000 осіб – 5,49), в ОК «Захід» – 247 (7,78); в ОК «Південь» – 207 (8,93); в ОК «Північ» – 150 (4,99). Кількість небойових втрат: ОК «Схід» – 32; ОК «Захід» – 26; ОК «Південь» – 26; ОК «Північ» – 24. Кількість самогубств за даними оперативного командування: ОК «Схід» – 7; ОК «Захід» – 8; ОК «Південь» – 11; ОК «Північ» – 7. Ухилення від військової служби: ОК «Схід» – 75; ОК «Захід» – 237; ОК «Південь» – 98; ОК «Північ» – 76. Викрадення зброї (боєприпасів): ОК «Схід» – 26; ОК «Захід» – 14; ОК «Південь» – 13; ОК «Північ» – 12. ДТП: ОК «Схід» – 4; ОК «Захід» – 9; ОК «Південь» – 3; ОК «Північ» – 3.

У військових частинах оперативного командування зростає тенденція збільшення правопорушень на ґрунті вживання спиртних напоїв. Порівняно з минулим роком кількість таких правопорушень зросла на 3 випадки. Остання подія у 17 отбр, коли на підґрунті вживання спиртного важко травмовано військовослужбовця в результаті невдалого стрибка у воду.

Таблиця 1
Кількість правопорушень вчинених військовослужбовцями ОК «Схід» за 2015–2016 рр.

Військові частини (установи)	Кількість правопорушень за звітний період		Коефіцієнт на 1000 чол.	Динаміка
	Всього			
	2015	2016		
ВСЬОГО:	25	28	1,07	+3
53 омбр	4	7	2,01	+3
54 омбр	2	5	1,54	+3
92 омбр	7	4	1,19	-3
93 омбр	4	3	0,86	-1
17 отбр	2	4	1,3	+2
55 оабр	3	2	1,16	-1
121 обрз	1	1	2,63	0
1039 зрп	1	1	1,54	0
3 опСПП	1	-	-	-1
74 орб		1	2,54	+1

Викликає занепокоєння порушення військової дисципліни, пов'язаної із самовільним залишенням військових частин, статистика яких представлена в таб. 2.

Таблиця 2
Правопорушення, пов'язані з самовільним залишенням військової частини

Військова частина	Кількість військовослужбовців, які СЗЧ
53 омбр	57
54 омбр	33
17 отбр	19
93 омбр	67
92 омбр	81
55 оабр	10
1039 зрп	9
239 звп	4
133 обоо	2
227 оавтб	1
Северодонецький МВК	1
Всього:	285

Всього у 2016 році 285 військовослужбовців вважаються таким, що самовільно залишили військову частину, але лише по 7 випадків внесено до Єдиного

реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). У подальшому це може стати причиною великої кількості перенесення правопорушень до обліку наступного року, оскільки командири недостатньо якісно працюють у цьому напрямку. Часто службові розслідування за фактами СЗЧ проводяться поверхово та неякісно, повідомлення до органів військової служби правопорядку ЗСУ та військової прокуратури про ознаки кримінального правопорушення подаються несвоєчасно, що в свою чергу впливає на оперативність розшуку військовослужбовців та внесення до ЄРДР відомостей про кримінальне провадження.

Таблиця 3
Злочини проти населення

Військові частини (установи)	Кількість правопорушень за звітний період		Коефіцієнт на 1000 чол.	Динаміка
	Всього			
	2015	2016		
ВСЬОГО:	3	7	0,26	+4
92 омбр	1	3	0,89	+2
93 омбр	2	2	0,57	0
74 орб		2	5,08	+2

Таблиця 4
Розподіл злочинів, скоєних військовослужбовцями на службі

Вид злочину	кількість	
	2016	2015 (за рік)
Майнові (втрата, викрадення, умисне або необережне знищення військового майна)	7	35
Прийняття служ. особою пропозиції надати третій особі неправомірну вигоду	3	12
Злочини, пов'язані з порушенням правил поведінки зі зброєю	23	38
Злочини проти порядку підлеглості		8
Самовільне залишення (дезертирство, ухилення від військової служби)	78	265
Злочини проти цивільного населення	-	4
Порушення статутних правил взаємовідносин	5	11
Порушення правил водіння	6	
Обіг наркотичних речовин	4	5
Умисне вбивство	3	9
Порушення правил пожежної безпеки	1	-
Крадіжка	1	-
Умисне легке тілесне ушкодження	2	-
Замах на вбивство	1	-
інші	16	48
ВСЬОГО	150	436

Незадовільною залишається статистика правопорушень проти цивільного населення. Кількість таких правопорушень порівняно з минулим роком збільшилась вдвічі.

Розподіл за військовими частинами правопорушень проти населення та пов'язаних з хабарництвом порівняно з минулим роком представлений в таб. 3.

Аналіз злочинів, скоєних на службі, частково демонструє позитивну динаміку: в цілому кількість злочинів за п'ять місяців значно менша ніж за весь 2015 рік, але спостерігається збільшення таких видів, як порушення правил поведінки зі зброєю, статутних взаємовідносин, правил керування, випадків вживання наркотичних засобів та ін.

Що ж стосується небойових втрат, то в цьому випадку спостерігається тенденція до збільшення кількості випадків самогубств, ДТП та нещасних випадків, які доволі часто відбуваються внаслідок вживання алкогольних чи наркотичних засобів. Подібне явище можна пов'язати зі складним морально-психологічним станом військових в умовах проведення в країні антитерористичної операції.

Аналіз небойових втрат за видами та місцем скоєння представлений у таб. 5.

Вражають також дані про кількість складених адміністративних протоколів. Наприклад, за останній тиждень травня було складено 2 протоколи про адміністративні правопорушення за перебування на службі в нетверезому стані:

Всього станом на 06.05.2016 року у військових частинах і установах ОК «Схід» складено 2087 протоколів про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 17220 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [1], 1704 протоколи складено представниками зональних відділів ВСП ЗСУ, 383 протоколи складено командирами військових частин і установ. Направлено до суду – 858 протоколів про адміністративні правопорушення. За поданими протоколами судами винесено 242 судові рішення про притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності (таб. 7).

Щодо покарань за вчинені правопорушення, то на 195 військовослужбовців було накладено штраф у розмірі від 1190 до 3400 грн., а 47 військовослужбовців засуджено до арешту на гауптвахті на дві, п'ять та десять діб.

Таблиця 5

Небойові втрати за видами та місцем скоєння

Військові частини (установи)	ВСЬОГО	Коефіцієнт на 1000 осіб.	Із них					Обставини			
			АТО	ШІД	На полігоні	Відпустка	СЗЧ	Самогубство	Вбивство	ДТП, нещасні випадки	Внаслідок вживання алко-, наркореч.
ВСЬОГО:	32	1,19	11	1	6	4	10	7	2	12	11
53 омбр	11	3,4	1		4		6	3		3	5
43 омпб	1	3,2				1					1
54 омбр	5	1,19	2		1	1	1		1	1	2
25 омпб	1	2,57					1		1		1
92 омбр	3	0,98	2			1				2	
93 омбр	3	0,94	2	1			1			2	1
20 омпб	2	7,38	2							2	
17 отбр	2	0,85			1		1	1		1	
55 оабр	1	0,75				1				1	
39 омпб	1	2,46					1				1
121 обрз	1	2,63	1					1			
3 опСпП	1	0,73	1					1			

Таблиця 6

Військова частина	Всього складено протоколів	Направлено до суду	Винесено судових рішень	Направлено на доопрацювання	Виконано судових рішень
532 орвп	2		-	-	-
Всього	2		-	-	-

Такий стан справ у ЗСУ має глибокі історичні корені: правовий статус військовослужбовців ще за часів існування радянського адміністративного та військового законодавства був специфічним та суттєво відрізнявся від інших й пояснювався тим, що в інтересах обороноздатності країни, підтримання дисципліни у військах юрисдикція цивільних органів мала поширюватися на військовослужбовців лише за окремі нечисленні адміністративні проступки. Новий КУпАП уперше запровадив адміністративну відповідальність за вчинення військових адміністративних правопорушень. Зокрема, запроваджено відповідальність за відмову від виконання наказу або інших законних вимог командира (начальника), самовільне залишення військової частини або місця служби, необережне знищення або пошкодження військового майна, зловживання військовослужбовцями владою або службовим становищем, перевищення військовослужбовцями влади чи службових повноважень, недбале ставлення до військової служби, бездіяльність військової влади, порушення правил несення бойового чергування, порушення правил несення

прикордонної служби, порушення правил поведінки зі зброєю, а також речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, вживання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв військовослужбовцями. Також унесено зміни щодо процесуального оформлення вчинення військових адміністративних правопорушень: так, командирам (начальникам) військових частин надано право складати адміністративні протоколи. Військовослужбовці за вчинення військових адміністративних правопорушень несуть відповідальність, передбачену КУпАП, за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальної відповідальності.

Ч. 1 ст. 15 КУпАП дає перелік адміністративних правопорушень, за вчинення яких військовослужбовці притягуються до адміністративної відповідальності. При цьому законодавець уживає таке словосполучення – «несуть адміністративну відповідальність» [2]. До таких правопорушень зараховують порушення правил, норм і стандартів, що стосуються гарантування безпеки дорожнього руху, санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил

Таблиця 7

Розподіл складених адміністративних протоколів за видами та частинами

Військова частина	Всього складено протоколів	Із них		Направлено до суду	Винесено судових рішень	Направлено на доопрацювання	Виконано судових рішень
		представниками ВСП	ком. в/ч				
53 омбр	267	257	10	10	4		4
54 омбр	508	323	185	185	32		24
92 омбр	576	506	70	370	154		53
93 омбр	306	299	7	155			
17 отбр	114	114		32			
55 оабр	84	71	13	15	11		1
121 обрз	8	6	2	3			
1039 зрп	85	65	20	19	11		2
3 оп СпП	13	1	12	12			
91 оп ОЗ	9		9	9	9		9
532 орвп	20	8	12	9	4		1
74 орб	15	12	3	1			
78 обмз	20	10	10	10	5		4
502 об РЕБ	3	1	2	2			
239 звп	15	6	9	8	2		1
227 оавтб	2	1	1				
133 обоо	14	12	2	3			
Дніпропетровський ОВК	1		1	1	1		1
Харківський ОВК	4	2	2	2	2		1
Донецький ОВК	11	6	5	4	2		2
Луганський ОВК	12	4	8	8	5		3
Всього	2087	1704	383	858	242		106

і норм, правил полювання, рибальства та охорони рибних запасів, митних правил, учинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, порушення тиші в громадських місцях, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, невжиття заходів щодо окремої ухвали суду, ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення законодавства про державну таємницю, порушення порядку обліку, зберігання й використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію [1; 3, с. 12]. Ст. 172²⁰ КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за вживання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв військовослужбовцями [1].

Для вирішення цього питання є можливість застосування адміністративних стягнень до військовослужбовців. Ст. 24 КУпАП установлює систему стягнень за вчинення адміністративних правопорушень [1]. Однак не всі з передбачених адміністративних стягнень можуть застосовуватися до військовослужбовців. До зазначених осіб не можуть бути застосовані громадські роботи, виправні роботи й адміністративний арешт, а до військовослужбовців строкової служби – водіїв транспортних засобів ЗСУ або інших утворених відповідно до законів України військових формувань у разі порушення правил дорожнього руху, крім того, – штраф.

Також згідно зі змінами до чинного законодавства до військовослужбовців за вчинення військових адміністративних правопорушень може бути застосована така санкція, як арешт з утриманням на гауптвахті. Відповідно до ст. 32-1 КУпАП «арешт з утриманням на гауптвахті встановлюється та застосовується лише у виключних випадках за окремі види військових адміністративних правопорушень на строк до десяти діб. Арешт з утриманням на гауптвахті призначається районним, міським чи міськрайонним судом (суддею). Арешт з утриманням на гауптвахті не може застосовуватися до військовослужбовців-жінок» [3]. Це покарання відбувається на гауптвахтах Служби правопорядку в спеціальних приміщеннях, які обладнано в органах управління Служби правопорядку з метою виконання покарання для військовослужбовців, засуджених до арешту [4].

Водночас ст. 15 КУпАП передбачає, що військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, а також особи рядового й начальницького складів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів внутрішніх справ, служби цивільного захисту й Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами [1].

Так, п. 45 Дисциплінарного статуту ЗСУ [5] передбачено, що за вчинення адміністративних правопорушень військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність, за винятком випадків, передбачених КУпАП.

Зазначені акти не встановлюють чітких меж між адміністративною й дисциплінарною відповідаль-

ністю та конкретне стягнення за окреме адміністративне правопорушення. Дисциплінарним статутом ЗСУ наводиться лише перелік стягнень, одне з яких може застосувати на свій розсуд конкретний уповноважений суб'єкт до правопорушника. Підтвердження цього слугує п. 5 Дисциплінарного статуту ЗСУ, яким передбачено: «У кожному випадку правопорушення командир зобов'язаний прийняти рішення щодо необхідності притягнення винного до відповідальності залежно від обставин скоєння правопорушення, ступеня вини, попередньої поведінки порушника та розміру завданих державі та іншим особам збитків» [5].

Такі розбіжності в законодавстві України ведуть до того, що командирський склад у випадках вчинення військовослужбовцями правопорушень не знає як правильно вчинити у випадку того чи іншого злочину. Це призводить до непокараності порушників, зростання кількості самих злочинів та невеликої кількості складених адміністративних протоколів.

Висновки. У дослідженні було проаналізовано основні статистичні дані правопорушень, скоєних військовослужбовцями, що тягнуть за собою адміністративну відповідальність (на прикладі військової частини ОК «Схід»). У цілому за оперативним даними КСВ ЗСУ у військах ОК «Схід» за перші п'ять місяців 2016 року скоєно 207 правопорушень (коефіцієнт на 1000 чол. – 5,49). У військових частинах оперативного командування спостерігається тенденція збільшення правопорушень на ґрунті вживання спиртних напоїв. Порівняно з минулим роком кількість таких правопорушень тільки за перші п'ять місяців 2016 р. зросла на 3 випадки. Викликає занепокоєння порушення військової дисципліни, пов'язаної із самовільним залишенням військових частин, за той же період цього року вже зареєстровано 285 випадків.

Аналіз злочинів, скоєних на службі, частково також показує несприятливу динаміку: загалом кількість злочинів за п'ять місяців значно менша ніж за весь 2015 рік, але спостерігається збільшення таких видів, як порушення правил поведінки зі зброєю, статутних взаємовідносин та правил керування транспортними засобами, спостерігається також збільшення випадків вживання наркотичних засобів.

Станом на 6 травня 2016 року у військових частинах і установах ОК «Схід» складено 2087 протоколів про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 172²⁰ Кодексу України про адміністративні правопорушення [1], 1704 протоколи складено представниками зональних відділів ВСП ЗСУ, 383 протоколи складено командирами військових частин та установ. Направлено до суду 858 протоколів про адміністративні правопорушення. За поданими протоколами судами винесено 242 судові рішення про притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності. Щодо покарань за вчинені правопорушення, то на 195 військовослужбовців було накладено штраф у розмірі від 1190 до 3400 грн., а 47 військовослужбовців засуджені до арешту на гауптвахті на дві, п'ять та десять діб.

Головною проблемою в цьому випадку є розбіжності в законодавстві: Ч. 1 ст. 15 КУпАП [1] подає перелік адміністративних правопорушень, за вчинення яких військовослужбовці притягуються до адміністративної відповідальності, та зазначає, що військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. Але пункт 45 Дисциплінарного статуту ЗСУ [5] передбачає, що за вчинення адміністративних правопорушень військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність, за винятком випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Отже, зазначені акти не встановлюють чітких меж між адміністративною й дисциплінарною відповідальністю та конкретне стягнення за окреме адміністративне правопорушення. Дисциплінарним статутом ЗСУ визначено лише перелік стягнень, одне з яких може застосувати на свій розсуд конкретний уповноважений суб'єкт до правопорушника. Така

позиція є надто засуб'єктивованою та найчастіше виявляється необ'єктивною під час призначення стягнення і призводить до того, що порушники взагалі залишаються непокарані чи отримують занадто м'яке покарання, і в майбутньому військовослужбовець знову його повторює.

Спроби знайти відповідь на питання, за які адміністративні правопорушення за Дисциплінарним статутом ЗСУ військовослужбовці несуть відповідальність, є марними, оскільки цей документ таких положень не містить. Загальне висловлювання про те, що військовослужбовці за скоєння адміністративних правопорушень несуть дисциплінарну відповідальність не дає чіткої відповіді.

Тому вважаємо за необхідне внести конкретику й розмежувати поняття дисциплінарної та адміністративної відповідальності в чинних нормативно-правових актах України та рекомендувати повноважним органам внести більш «жорсткі» норми покарання за скоєні злочини, що у подальшому призведе до покращення дисципліни у лавах ЗСУ та зведе кількість порушень до мінімуму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X (зі змінами від 12 вересня 2015, підстава 183-19). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
2. Калюжний Р.А., Іншин М.І., Шопіна І.М. Науково-практичний коментар кодексу України про адміністративні правопорушення. – 5-те вид. із змінами і доп. станом на 10 вересня 2013. – К.: Правова єдність, 2013. – 976 с.
3. Шапаренко С.О. Доцільність використання ст. 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення. // Проблеми розвитку та модернізації податкових і правоохоронних органів України, боротьба з корупцією та злочинністю. Збірник наукових праць (за матеріалами міжвузівської науково-практичної конференції). Національна академія державної податкової служби України. Ірпінь, – 2005. – С. 11-12.
4. Про затвердження Інструкції про порядок і умови утримання засуджених, узятих під варту, та затриманих військовослужбовців: Наказ Міністерства оборони України від 26.09.2013 р. № 656. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1775-13>.
5. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р. № 551-XIV (зі змінами від 05 березня 2015, підстава 158-19). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/551-14>.